परमेश्वर आणि ईश्वर

अनुक्रमणिका

(काही वैशिष्ट्यपूर्ण सूत्रे ‘*’ या चिन्हाने दर्शवली आहेत.)

– प्रकरण

१. परमेश्वर आणि ईश्वर या शब्दांचा अर्थ	७
२. परमेश्वर	८
३. ईश्वर	१४
– ‘अवतार’ या ग्रंथाचा अल्प परिचय	४२

परमेश्वर

अनुक्रमणिका

१. व्युत्पत्ती आणि अर्थ	९
२. परमेश्वराचा वाचक	९
३. वैशिष्ट्ये	१०
३ अ. सर्वव्यापी	१०
३ अ १. सर्वत्र असणारा	१०
३ अ २. सर्वव्यापूनही उरलेला	१०
३ अ ३. सर्वव्यापी तरी सर्वांहून वेगळा आणि परिपूर्ण असणारा	१०
३ आ. शाश्वत आणि अविनाशी	११
३ इ. सर्वज्ञ	११
३ ई. शांत किंवा तृप्त करणारा	११
३ उ. निराकार	११

३ ऊ. पालट न होणारा ११
३ ए. अप्रकट शक्ती असणारा ११
३ ऐ. निर्गुण ११
३ ओ. सगुण आणि निर्गुण असणारा ११
३ औ. केवळ समष्टीरूप असलेला ११
३ अं. उदासीन १२
४. परमेश्वर आणि इतर १२
४ अ. करविता परमेश्वर, कर्ता ईश्वर आणि भोक्ता जीव असणे १२
४ आ. परमेश्वरापेक्षा संत जवळचे वाटणे १२
५. साधकाला येणारी अनुभूती १३

ईश्वर

अनुक्रमणिका

१. व्युत्पत्ती आणि अर्थ १६
२. काही इतर नावे १६
३. व्याख्या १६
४. वैशिष्ट्ये आणि कार्य १६
४ अ. ईश्वरात असलेली परमेश्वराची वैशिष्ट्ये १७
४ अ १. सर्वज्ञ १७
४ अ २. शांत किंवा तृप्त करणारा १७
४ अ ३. फक्त समष्टी रूप असणारा १७
४ आ. इतर वैशिष्ट्ये १८
* कार्यासंबंधी वैशिष्ट्ये १८
अ. ईश्वर आणि सृष्टीची उत्पत्ती, स्थिती अन् लय १८
आ. अस्तित्वाने कार्य करणारा १८
इ. निर्मितीत स्वतःच असणारा १९

* साकार किंवा निराकार होऊ शकणारा १९
* निराकार साकार का होतो ? २०
* भक्तांना त्याचा शोध घेणे सोयीचे जावे यासाठी २०
* भक्तांची श्रद्धा वाढविण्यासाठी २०
* भक्तांचे कौतुक करण्यासाठी २०
* भक्तीसुखासाठी २०
* भक्तांचे रक्षण करण्यासाठी २१
* साकार कोणत्या रूपात होतो ? २१
* आयुधांचा आकार आणि वापर २२
* गुणाश्रयी २३
* 'मी'पणाच्या जाणिवेविना सर्वज्ञता, सर्वशक्तीमानता आणि सर्वव्यापकता असणारा २३
* ईश्वरलीलाचरित्रे आवडणारा अन् ती पठण करणाऱ्यांवर प्रसन्न होणारा २४
* भक्तवत्सल २४
* भक्तांची अहर्निष सेवा करणारा २६
* गुप्तपणे कार्य करणारा २६
* शक्तीचा न्यूनतम वापर करून कार्य करणारा २६
* स्वतःपेक्षा भक्तांना महत्त्व देणारा २७

५. निवासस्थान २८

६. ईश्वर आणि मानव २८
* ईश्वर मानवापासून लपून का बसला आहे ? २८
* ईश्वराचा शोध का घ्यावा ? २९
* ईश्वर आणि मानवाचे प्रारब्ध ३०
* ईश्वराची प्राप्ती कशी करावी ? ३१
* ईश्वर आणि मानवाचा मृत्यू ३२
* मानवाला ईश्वर नको आहे ! ३२

७. साधकाला येणाऱ्या अनुभूती ३२
७ अ. साधकाच्या पातळीनुसार त्याला देवत्व जाणवणे ३२
७ आ. बिंब-प्रतिबिंब न्याय ३२

७ इ. दर्शन	३३
७ ई. आनंद	३३
८. आकाशवाणी – ईश्वराचा मानवाशी संपर्क	३३
* किती महत्त्वाची वार्ता प्रसारित होते ?	३३
* आकाशवाणी कोण ऐकू शकतो ?	३४
* आकाशवाणी ऐकू येणे कशावर अवलंबून आहे ?	३४
९. ईश्वर आणि इतर	३५
९ अ. ईश्वर आणि संत	३५
९ आ. ईश्वर आणि गुरु	३६

मनोगत

ज्याच्यापासून आपली निर्मिती झाली आहे व जो सर्व चराचरात सामावलेला आहे, अशा ईश्वराची ओढ व त्याविषयी कुतूहल मनुष्यजातीला अनादी काळापासून आहे. परमेश्वर, ईश्वर, अवतार व देव यांसारखे परिचित शब्द ठिकठिकाणी निरनिराळ्या अर्थांनी वापरले जात असल्याने अनेकांचा त्या शब्दांविषयी गोंधळ उडतो. त्याचबरोबर जिज्ञासू उपासकांच्या मनात विविध तऱ्हेचे प्रश्न येत असतात, उदा. परमेश्वर निर्गुण व निराकार आहे, मग तो सगुणात दर्शन कसे देतो ? ईश्वर एकच असतांना त्याच्या निरनिराळ्या रूपांची वर्णने कशी आढळतात ? ईश्वर संकल्पाने सर्वकाही करू शकत असतांना त्याने भक्तांच्या रक्षणासाठी विविध अवतार घेण्याचे कारण काय ? देवही माणसांसारखे आपापसांत भांडतात व राक्षसांबरोबरची लढाईही हरतात, मग त्यांची उपासना का करायची ? जिज्ञासूंच्या अशा शंकांचे निरसन व्हावे, तसेच परमेश्वर, ईश्वर आदी शब्दांविषयीचा गोंधळ दूर व्हावा, यासाठी या ग्रंथात परमेश्वर व ईश्वर म्हणजे नक्की काय, हे स्पष्ट केले आहे.
(अवतार व देवता यांच्या संदर्भातील प्रश्नांचे निराकरण करणारी व त्यांच्याविषयीची उपयुक्त अध्यात्मशास्त्रीय माहिती पृष्ठसंख्यावाढीच्या कारणामुळे या ग्रंथात न देता 'देवता' व 'अवतार' या आमच्या दोन निराळ्या ग्रंथांतून प्रसिद्ध केली जाईल.)

एखाद्याबद्दल, उदा. एखाद्या देशातील अनोळखी व्यक्तीच्या गुणाबद्दल माहिती नसली, तर तिच्याबद्दल आपल्याला प्रेम वाटत नाही. तसेच परमेश्वर व ईश्वर यांबद्दल माहिती नसली, तर आपल्याला त्यांची उपासना करणे कठीण जाते. याउलट त्यांच्याबद्दल अध्यात्मशास्त्रीय माहिती कळली, तर त्यांच्याबद्दल श्रद्धा निर्माण होऊन उपासना भावपूर्ण व्हायला मदत होते. या दृष्टीने या ग्रंथात त्यांची विविध गुणवैशिष्ट्ये, कार्ये, मानवाशी त्यांचा असणारा संबंध आदींविषयी माहिती देण्याबरोबरच, त्यांच्या संदर्भात साधकांना येणाऱ्या अनुभूतीही दिल्या आहेत.

हा ग्रंथ वाचून अधिकाधिक जणांची ईश्वराप्रती उपासना दृढ होण्यास मदत होवो, ही श्रीगुरुचरणी प्रार्थना. – **संकलक**